

זרנו נבנה לנו

והי עזנת כינוסיהעיון לפני שבועיים התקיים בירושלים כינוס לחקר התנ"ך, השבוע נערך כחל-אביב כינוס לחקר ההיסטוריה.

ישנה חשיבות אדירה לתמונת ההיסטוריה, כפי שהיא מצטיירת לעיני הילד בגיל רך. הוא מזהה את עצמו עם גיבורי הדת, ובתהיכרותו הוא רואה את מציאות ההתנהגות בעיניהם. ואם מצוירים גיבורים אלה בידי גאונים כמו כותבי התנ"ך, הרי הישפעה אדירה סי כמה.

יתכן כי בשנה זו, אחרי פרשת כפרקאסם ופרשת דמות שהתפרסמו פחות, היה חוקרי התנ"ך, הארכיאולוגים והמחנכים מיטיבים לעשות אילו הקדישו הטעם את תשומת-לבם לצד זה של המטבע: השפעתו של לימוד התנ"ך על עיצוב דמותו של הדור הצעיר.

כי התנ"ך דומה לנוף מקסים, בו שוכנים זה בצד זה פסגות של מוסר אנושי, אשר מרומיהן חבוים בערפל שמימי, וגאיות של תפיסות פראיות, שמעמקיהם שרויים בחשיכה של תקופות-קדם. מי שמנחיל יצירה זו לנוער, מקבל על עצמו אחריות עצומה.

***

נער הישראלי הוא בן 10 כאשר הוא לומד את פרק ט"ו של ספר שמואל א'. פרק זה מתאר את מלחמתו של שאול המלך בשבטי עמלק, ששוטטו בדרום הנגב ובחצי-האי סיני.

לדברי עורך הספר, באה סקודת-המיבצע כפי הנביא שמואל: "ועתה לך והכיתה את עמלק, והחרמתם את כל אשר לו, ולא תחסולו עליו, והמתה מאיש ועד אשה, מגולל ועד יונק, משור ועד שח, מגמל ועד חמור." שאול איש-מלחמה מקצועי, לא מילא אחרי פקודה זו. "ויחסול שאול והעם על אגג, ועל מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל הכרים ועל כל הטוב." ואו בא המיפגש הדרמטי, הבלתי-נשכח, בין איש-הדת לבין איש-הצבא: "וישכם שמואל לקראת שאול בבוקר... ויאמר שמואל אל שאול: לא אשוב עמך, כי מאסתי את דבר אדוני, וימי אשך אדוני מהיות מלך על ישראל..."

שמואל ביצע את המעשה בעצמו. "ויאמר שמואל: הנישו אלי את אגג, מלך עמלק, וילך אליו אגג מעדנות, ויאמר אגג: אכן, וירך מר המוות. ויאמר שמואל: כאשר שיכלה נשים חרבך, כן תישכל מנשים אמת. וישפך שמואל את אגג לפני אדוני בגלגל."

לפי תפיסה מודרנית, זהו פשעי מלחמה. אגג מלך עמלק היה שבוי מלחמה, והמנצח היה מצווה על שלומו. כער מעשים דומים נתלו אנשים בני-רנברג.

באותו פרק מופיע הפסוק, שהפך לסיסמה לאומית: "נצח ישראל לא ישקר." הנער בן ה-10 הקורא אותו, והרואה לנגד עיניו את התאור המצוייר בידי הסופר הגאון בצבעים כה כרוכים ומאירים, לומד כי אלוהי ישראל ציחה להרוג שבוי ולהשמיד עם שלם, וכי סקודה זו היתה חשובה עד כדי כך שבגלל הפרתה סולקה משפתת-מלכות מגדולתה.

יתר על כן, התנ"ך בעצמו טוען כי המן הרשע היה צאצאו של אגג, ובא התלמוד ואומר כי אילו הרג שאול את אגג לא היו צריכים מרדכי ואסתר להיאבק עם המן.

***

עשה-זוועה זה אינו יחיד במינו. התנ"ך ספר מלכתי מספר על תחרות ימינו אליהו לבין נביאי הבעל; ויאמר תיפשו את נביאי הבעל, איש מזהבם ויפשטו וירידם אליהו, וישחטם שם.

בדשה המכרעת לעיצוב השקפת הילד הצעיר הישראלי היא, לדעתנו, השקפה זו: כפי שהיא מתוארת ב"התיאור הוא חד, קיצוני וחד-התאם לפקודת-מיבצע עליונה, שראל את הירדן וכבשו במסע אחד את כל הארץ. פרט ל-

הניתן בספר יהושע, מופרך מיסודו, ובא לשרת את הצרכים התעמולתיים של מפלגה מסויימת בתי קופה מאוחרת הרבה יותר.

התנ"ך אינו ספר היסטורי, במובן החדש של המושג. יש בו חומר רב המשמש חומר גלם להיסטוריון. אולם מגמת כותביו לא היתה למסור את העובדות כפי שהיו, על סמך מחקר אובייקטיבי.

ספרי התנ"ך נערכו ברובם בתקופת הבית השני, בשעת מלחמת-מפלגות חריפה. עוררי כיהם השתייכו למפלגת הפרושים. הם הטיבו צד את השקפת מפלגתם על הכתוב. באותה תקופה היה נטוש המאבק בין ה-

"ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק..."

פרושים, שראו את עצמם כממשיכי הנביאים, לבין הצדוקים ואנשי חצר המלך, שהיו יורשי המלכים והכוהנים של הבית הראשון. מטרת כותבי התנ"ך היתה להוכיח כי כבר בימי בית ראשון ולפניו קיבלו המלכים את מרות הנביאים. מכאן התיאור של פרשת אגג, המעמיד את שמואל מעל לשאול - בניגוד לדעתם של רוב המדענים החדושים.

מטרת כותב ספר יהושע היתה להוכיח את הטוהר הגזעי והדתי של עם ישראל, שבא כגוף אחד ממצריים, עבור כגוף אחד את המדבר, קיבל שם באופן מוגש וסופי את הדת היהודית (כפי שנראתה בימי ה"פרושים עצמם) וכבש כתנוסה אחת את הארץ, תוך כדי השמדת כל בניה.

***

זהו תיאור רכירושם, כתוב בידי גאונים. אולם אין הוא זהה עם דעתם של כמעט כל המומחים הריצניים, המבססים את השקפתם

על ביקורת המקרא, הארכיאולוגי יה והפלאיאוגרפיה.

***

התיאור המדעי של התנחלות ישראל בארץ כנען שונה מאד. הוא גם הרבה יותר משכנע. יש לו חשיבות עצומה לגבי היותו על עתיד מדינת-ישראל.

בני ישראל המקוריים היו שבטים נודדים, שהתנחלו באזורי-הספר של מצרים, בימי שלטונם של המלכים השמיים ("ההיקסוסים") בארץ היאור. אחרי שגורשו מלכים אלה על-ידי המצרים, גויסו הישראלים לעבודות פרך שונות, התמרדו והיגרו בהנהגת משה בן-עמרם, ישראלי שחונך בחצר פרעה.

אחרי חציית ים-סוף (שאינו שמואל) מכירים אותו כיום בשם זה, אלא מפרץ סואץ או אחד האגמים בתעלת-סואץ הנוכחית) והפסקת הרדיפה של יחידה ממשמרת הגבול המצרי, כינס משה את אנשיו ליד אחד מהרי סיני, הסביר להם את יסודות הדת החדשה, שבראשה עמד מי שהיה עד אז אל מקומי של אותו הר. אולם הוא לא נתן להם את עשרת הדיברות, שנולדו רק כעבור כמה מאות שנים, בתקופה של התפתחות מוסרית מתקדמת יותר.

בסיני הצטרפו לבני ישראל שבטים מקומיים נוספים. כל המחנה הזה התקרב לארץ כנען, אולם הוא לא יכול היה להתמודד בשדה הפתוח עם הערים הכנעניות, שעלו עליו ברמה הטכנית והתרבותית.

לא היה שום כיבוש בני-ישראל הסתננו לארץ בהדרגה, בתהליך ארוך וממושך. הם הסתננו לאזורי ריב ההרריים הקשים, שהיו נוחים להתבצרות, אולם לא הצליחו ליישם השתלט על הערים העשירות והחזקות. התאור המפורט והנכון שרד כפרק הראשון של ספר יהושע.

מצב זה נמשך כמה מאות שנים - תקופת השופטים. בהדרגה התמוגו הכנענים וישראלים לעם אחד. הכנענים עברו מזמן את שיא פריחתם התרבותית, והם תרמו לעם המאוחד את הספרות, האמנות, הטכניקה והתרבות. אולם הם לא יכלו לעמוד בפני הלהט הדתי של אנשי המדבר, שהיה תרומתם של אלה ליצירה המשותפת.

זוהי התמונה האמיתית: החרב מילאה רק תפקיד קטן בהיווצרותו של עם ישראל. התהליך היה בעיקרו תהליך של שלום והשתלבות, בו התמוגו התכונות הטובות של אנשי-סיני ואנשי-כנען. היתה זאת קרקע הבחולין, בה נבט זרע המוסר החדש, שהצמיח בהדרגה את האיין המפואר של דת בני-ישראל, ממנו הסתעפו ברכות הימים הענפים של דת ישו ומוחמד - אילן שהוא אחד הנכסים המופלאים ביותר של האנושות.

***

אין ספק שישנם פה ושם מחנכים בבתי-הספר התיכוניים בארץ המעיונים לתנ"ך את תלמידיהם ברוח אמת מדעית זו. אולם יש ספק אם חינוך זה, בגיל מאוחר, יכול לשרש מושגים ותפיסות שנובעו בלב הילד בגיל הרבה יותר רך.

לכן חייבת מערכת החינוך לערוך תוכנית חדשה וברורה ללימוד התנ"ך בכיתות הנמוכות, אם על-ידי השמטת הפרקים בעלי הישפעה החינוכית השלילית ואם על-ידי הסברתם. לפי התפיסה הראשונה, מתחנך הנער בעל כורחו לראות בערבים של היום את יורשי הכנענים והעמלקים של אז - עם שיש להשמיד אותו, כדי לרשת את ארצו מחדש.

לפי התפיסה השנייה, יתחנך הילד בהכרה מלאה לראות ב"ערבים" כמו בכנענים של אתמול, שותפים ליצירה לאומית מחודשת. הוא ילמד כי כיבושי המוסר דה האהבה חזקים מכיבושי החרב, וכי תרבות חדשה נולדת על ברכי ההשתלבות והצמיחה הדרגתית.